

У мовознавчих дослідженнях це слово наведено з неоднаковим наголошуванням: *байду́же* (М. Наконечний), *ба́йду́же* і *байду́же* (А. Коваль), *ба́йду́же* (А. Майборода, Л. Коломієць). У живому мовленні також функціонує троякий наголос: *байду́же* частіше, *ба́йду́же* рідше, *байду́же* рідко.

У поетичному вжитку ХХ – ХХІ ст. аналізований прислівник здебільшого виступає з наголосом на другому складі кореня: *байду́же* (П. Тичина, М. Зеров, М. Бажан, Олександр Олесь, Микола Вороний, П. Усенко, Н. Забіла, І. Муратов, С. Олійник, П. Воронько, В. Бичко, Д. Павличко, В. Симоненко, Р. Братунь, І. Гнатюк, Антологія сучасної української поезії на заході), *байду́же* і *байду́же* (Б. Лепкий, Михайло Драй-Хмара), *байду́же* і рідше *ба́йду́же* (М. Рильський, В. Сосюра, В. Мисик, Л. Первомайський, А. Малишко, М. Руденко, Я. Шпорта, М. Нагнибіда, Л. Дмитерко, Л. Костенко, Антологія української модерної поезії в діаспорі): *Байду́же*, *він звик вже* (Л. Первомайський, наголос у тексті), *Але то ба́йду́же* (Л. Первомайський, наголос у тексті).

Таким чином, рекомендованим варто вважати наголос *байду́же* і прийнятним *ба́йду́же*, а наголошування *байду́же* стало архаїчним.

ПРІЗВИЩА ПРИКМЕТНИКОВОГО ТИПУ ІЗ СУФІКСАМИ *-ИН*, *-ИШИН* В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

ПРАДИД Юрій Федорович, Yurii PRADID,

доктор філологічних наук,
професор

doctor of philological sciences,
professor

В українській мові поширеними є прізвища прикметникового типу, які, за підрахунками Ю. К. Редька, складають 21,5 % від усього контенту прізвищ жителів України. Серед них чимало прізвищ із патронімічно-матронімічними суфіксами *-ин*, *-ишин*.

Патронімічними називають такі прізвища, які утворені від імен або прізвиськ батьків за допомогою суфікса *-ин*.

Матроніми – прізвища, утворені від імен або прізвицьк матерів за допомогою суфікса **-ин** або ж суфікса **-ишин**, який є підвидом форманта **-ин**.

Чимало прізвищ в українській мові утворені за допомогою суфікса **-ин** від основи чоловічого або жіночого роду імені, уживаного:

а) у літературній мові: **Карин** (від літ. *Карпо*); **Микитин** (від літ. *Микита*); **Хомин** (від літ. *Хома*); **Фокин** (від літ. *Фока*); **Яремин** (від літ. *Ярема*) і под.; **Галинин** (від літ. *Галина*); **Василинин** (від літ. *Василина*); **Домнин** (від літ. *Домна*); **Оленин** (від літ. *Олена*); **Магдалинин** (від літ. *Магдалина*) і под.;

б) у розмовному мовленні: **Олексин** (від розм. Олекса, від літ. Олексій); **Паняшин** (від розм. Паня, від літ. Панкрат); **Томин** (від розм. Тома, від літ. Хома); **Савчин** (від розм. *Савка*, від літ. *Сава*) і под.; **Гальчин** (від розм. *Галька*, від літ. *Галина*); **Фанчин** (від розм. *Фаня*, від літ. *Єфанія*); **Іринчин** (від розм. *Іринка*, від літ. *Ірина*); **Ларин** (від розм. *Лара*, від літ. *Лариса*); **Фросин** (від розм. *Фрося*, від літ. *Єфросинія*) і под.

Суфікс **-ишин** – суто матронімічний формант, за допомогою якого від жіночих форм на **-их**, що утворені від чоловічих імен шляхом додавання до основи суфікса **-ин** і чергуванням **-х-** у кінці основи з **-ш-**, утворені десятки українських прізвищ. Жіночі форми при цьому утворилися від чоловічих форм імені, уживаних:

а) у літературній мові: **Антонишин** (від розм. *Антониха*, жінка *Антона*), **Панасишин** (від розм. *Панасиха*, жінка *Панаса*); **Гнатишин** (від розм. *Гнатиха*, жінка *Гната*), **Григоришин** (від розм. *Григориха*, жінка *Григорія*); **Василишин** (від розм. *Василиха*, жінка *Василя*) і под.;

б) у розмовному мовленні: **Гринишин** (від розм. *Гриниха*, жінка *Гриня*, від літ. *Григорій*); **Грицишин** (від розм. *Грициха*, жінка *Гриця*, від літ. *Григорій*); **Адрусишин** (від розм. *Адрусиха*, жінка *Андруха*, від літ. *Андрій*); **Іванчишин** (від розм. *Іванчиха*, жінка *Іванця*, від літ. *Іван*); **Івасишин** (від розм. *Івасиха*, жінка *Івася*, від літ. *Іван*); **Тимчишин** (від розм. *Тимчиха*, жінка *Тимка*, від літ. *Тимофій*) і под.

Деякі прізвища утворені від давньоруських особових імен слов'янського походження: **Боскин** (від літ. *Боско*); **Бойчишин** (від розм. *Бойчиха*, жінка *Боя*); **Стасишин** (від розм. *Сташиха*, жінка *Стаха*, від літ. *Станіслав*); **Братишин** (від розм. *Братиха*, жінка *Брата*, від літ. *Братомил*); **Бузишин** (від розм. *Бужиха*, жінка *Буза*, від літ. *Будзімір*) і под., а також від особових імен неслов'янського походження: **Томашин** (від літ. *Томаш*); **Каспришин** (від розм. *Касприха*, жінка *Каспера*); **Івчишин** (від розм. *Івиха*, жінка *Іво*); **Юзвишин** (від розм. *Юзвиха*, жінка *Юзефа*); **Ющишин** (від розм. *Южчиха*, жінка *Юзя*, від літ. *Юзеф*) і под.

Від деяких чоловічих та жіночих імен утворилося не лише одне прізвище, як наприклад: **Кадишин** (від розм. *Кадиха*, жінка *Кадя*, від літ. *Аркадій*); **Демчишин** (від розм. *Демчиха*, жінка *Демка*, від літ. *Дем'ян*); **Домнин** (від літ. *Домна*); **Євчишин** (від розм. *Євчиха*, від літ. *Єва*) і под., але й кілька: **Косташин** (від розм. *Косташ*, від літ. *Костянтин*); **Костюшин** (від розм. *Костюша*, від літ. *Костянтин*); **Котюшин** (від розм. *Котюша*, від літ. *Костянтин*); **Котишин** (від розм. *Котиха*, жінка *Коті*, від літ. *Костянтин*); **Костишин** (від розм. *Костиша*, від розм. *Костя*, від літ. *Костянтин*); **Оленин** (від літ. *Олена*); **Оленчин** (від розм. *Оленка*, від літ. *Олена*); **Оленчишин** (від розм. *Оленчиха*, від літ. *Олена*); **Ілінин** (від розм. *Іліна*, від літ. *Олена*); **Іленчин** (від розм. *Іленка*, від літ. *Олена*) і под.

Чоловічі прізвища з суфіксами **-ин, -ишин**, у т. ч. утворені від основ інших слов'янських і неслов'янських мов, в українській мові відмінюються: **Анютин** (*Анютина, Анютину, Анютина* і т. д.); **Омельчишин** (*Омельчишина, Омельчишину, Омельчишина*) і т. д.); **Каспришин** (*Каспришина, Каспришину, Каспришина* і т. д.); **Гречишин** (*Гречишина, Гречишину, Гречишина* і т. д.), жіночі – не змінюються за відмінками.

Іноді для визначення роду і парадигми відмінювання прізвища принципове значення має наголос. Він у низці випадків фактично виступає формальним засобом творення нового прізвища прикметникового типу. Візьмемо для прикладу прізвище **Івашина** (від розм. *Іваш*, від літ. *Іван*). Якщо наголос падає на передостанній склад, то це прізвище українське, а тому і чоловіче і жіноче прізвище відмінюється однаково:

Івашина Андрій, Івашини Андрія, Івашині Андрію і т. д. та *Івашина Ольга, Івашини Ольги, Івашині Ользі* і т. д. Або ж прізвища **Федорина** (від розм. *Федорина*, від літ. *Федора*), **Троцина** (від розм. *Трося*, від літ. *Трохим*), які і в чоловічому, і в жіночому роді відмінюються за такою ж парадигмою, як і прізвище **Івашина**.

Окремо слід сказати про російські чоловічі та жіночі прізвища з російськими суфіксами **-ин, -ишин**. Такі прізвища як чоловічі, так і жіночі в українській мові відмінюються: **Кузьмін** (*Кузьміна, Кузьміну, Кузьміна* і т. д.); **Кузьміна** (*Кузьміної, Кузьміній, Кузьміну* і т. д.); **Стьопін** (*Стьопіна, Стьопіну, Стьопіна* і т. д.); **Стьопіна** (*Стьопіної, Стьопіній, Стьопіну* і т. д.); **Ларін** (*Ларіна, Ларіну, Ларіна* і т. д.); **Ларіна** (*Ларіної, Ларіній, Ларіну* і т. д.); **Сенін** (*Сеніна, Сеніну, Сеніна* і т. д.); **Сеніна** (*Сеніної, Сеніній, Сеніну* і т. д.) і под.

За аналогічною схемою утворені і відповідно відмінюються в українській мові прізвища **Микитин** – **Микитина** (від укр. *Микита*), **Лазаришин** – **Лазаришина** (від укр. *Лазар*), **Макимишин** – **Макимишина** (від укр. *Максим*) і под., які іноді плутають із російськими прізвищами на **-ин** і вважають за жіночі форми, хоч, на відміну від них, в українському прізвищі наголос завжди падає на передостанній склад.